

POETRY INTERNATIONAL ROTTERDAM

Русские идут

DE RUSSEN KOMEN
aanvang avondprogramma's 20.00 uur
Programma informatie: 010 - 413 33 / 414 29 11
Voorverkoop en kaartreservering vanaf 5 juni aan de kassa
van de Doelen (010 - 413 24 90)

כרות הפסטיבל:

הרוסים באים, הרוסים באים

עוד היה כוהן־דת זו. טורא הנזכר בתפילת
הרחצה הוא האל העליון בריוג האלים
הצ'ובאשיים, בדומה לאוס הוונני.

אלה כבר הרחקנו וצריך לחזור. במה
נסיים, איפוא?

ביוסף/יוסף ברודסקי, חתן פרס הנובל
— נוד נפוח, אם ראיתי איפעם נוד נפוח
בחיי (וכבר ראיתי כמה וכמה נודות נפוחים
בימי חלדי) — שהואיל לכבד את הכנס ש־
אליו הזומן בביקור בן יומיים (מקום שמונה
עד עשרה). מה לעשות, יוסיפ דעת — יוסיפ
מכאוב.

לא: הוא לא ראוי לגמר האולימפי. אף כי
שירתו ראוייה בהחלט לעיון. (אם לשפוט על
פי התרגומים שקראתי, הוא הגדול שבין המי
שוררים הגרועים בעלי המונטיין). וראוי להזכר
כיר גם זאת: בכל פעם שיוסיפ שלנו נכנס
ללבוש שבמלון, היתה בלה (אחמדולינה) קמה
לעל רגליה ויוצאת, ולהיפך. בכלל, הנחרם
ברודסקי על ידי מרבית המשוררים הרוסיים
— לבר מייבגני ריין שהיה מורהו ברוסיה —
ללמדך שלא רק אצלנו אין אהבה יתירה
שרה תמיד בקרב קהיליית הפייט, כפי שנהוג
לכנותה במקומנו (אולי על שם רפובליקת
וויימאר??).

אבל נניח לרוסיים. את ההצגה גנב מהם בין
כה וכה, המשורר יליד סין העממית רואו רואו
(מבטאים: רדו) שהגליח לצאת את גבולות
ארצו יומיים לפני הטבח הנורא בכיכר שבביי
גינג (פקינג).

לאחר שהוכרז, לו, כי ברגע שבו יציג שוב
את כך גילו בארצו, לאחר שאירע בה מה
שאייר, ייאסר מייד ואפשר שאף יוצא להורג
בתלייה (רואו רואו הוא מראשי המתקנים
בספרות ארצו), ביקש וקיבל — בתוך שלושה
ימים — מיקלט פוליטי בהולנד. הכל בסיועו
של מרטין מוי הנפלא, כמובן.

בחולצת טריקו אדומה זינק רואו רואו אל
הבימה, מראהו צעיר בהרבה מ־42 שנותיו,
ובמקום לקרוא משיריו בערב החגיגי, פצח
פיו ושר — באיטלקית צחה ונקלה באריטון
ערבי — את השיר הנפוליטאי הידוע O
Sole Mio. שר — וירד מהבמה. (רק אחר
כך נודע לנו כי למר ארבע שנים זימרה
באקרמיה שבכירת סין העממית).

את תגובת הקהל באולם אין להאמר במלים.
מה יש לדבר, דאראיסט אמיתי! הוא גנב
מכולנו את ההצגה. אולי באמת נגזר דו
מקרא דא...
ועכשיו ארוז ההיננ שלכם את מיוזרותיו
בדרכו לברלין.

שלום, לך Poetry International,
תודה שהוכרת לנו שיש גם דברים אחרים
בעולם מלבד יצחק רבין, אריק שרון
והמתנחלים.

ידעו עמיתיו הרוסים מעולם כיצד להתייחס
אליו. בשל כך, וכן מחמת תוויות הרקא־
דנטיית והמיסטיקה שהוצמדו לשירתו, לא
יצא עד היום לאור גם אחד מבין 11
קובצי שיריו **בברית־המועצות**. אף על פי
כן, כך אמר ל ריין, הוא אולי המשוור הנודע
ביותר בארצו ורבים מספריו הופיעו ברוסיה
מחוץ לגבולות הארץ. הוא כבר לא משורר,
הוא אגדה, אמר מישהו אחר.

במערב כמעט שאינו מוכר אף כי אחד
מסיפרי שיריו (כל ספר כולל בדרך כלל מח'
זור שירים אחד) הופיע בצרפתית ולא עורר
הדים רבים, בעיקר מפני שלא לווה בהסברים
הרושיים. לך והסבר לבריות שמעט אין מב'
קרישירה בעולם המסוגל לזהות שירה גדולה
בראותו אותה, אם לא יאמרו לו אחרים (בדרך
כלל משוררים) שהיא גדולה. ואם כך הדבר
במקור, קליוחומר בתרגום.

אייגי, שרם מונגולי זורם בעורקיו והוא
מכריז על עצמו שהוא הוני (הצ'ובאשיים הם
שבט מונגולי) אבל מראהו מראה אציל רוסי
לבן מן הימים שלפני המהפכה, סיפר לי כי
חלומה הגדול ביותר הוא לבקר בארץ הקודש
ובמקומות הקדושים. הבטחתי לו שאעשה כל
שביכולתי לעזור לו להגשים חלום זה.

עני שבנניים, הוא מתגורר בדירה קטנה
במוסקוה — מתפרנס מן האוויר, מן האהבה
ומן השירה. אב לשישה ילדים (אל תדאג, את
כולם כבר השליך לרחוב), השמיצה אחת הל'
שונות הרעות שבכאן, כתב ב־1983 — היא
השנה שבה נולדה בת־הזקונים שלו ורוניקה
— צורר שירים בשם. המחברות של ורוניקה
— ששת התורשים הראשונים בחייה של
בתי. זהו גם הקובץ שתורגם לצרפתית ואשר
את העותק היחיד שנתר בדידי ממנו העניק
לי כשי בפרידתנו.

צפו לשמוע ממנו בעתיד הלא־רחוק. אני
מתרגם כאן מאנגלית את אחד משיריו
שנכתבו בתגובה — עקיפה אמנם — על
מות ידיו, המשורר קונסטנטין בוגאטירוב,
שנרצח ב־1976 — קרוב לוודאי שבשל
מניעים פוליטיים. שימו לב ללשון הסמלים,
ההסתר, העקיפה:

תפילת רחצה

טורא, רחם,

שְׁלַח לָנוּ אֶת עֲזֶרְתְּךָ!

לוּ תִהְיֶה נָא רַחֲמֶךָ זוּ

כִּמוֹ דְּבִשׁ, כִּמוֹ חֲמָאָה.

טְפִיל יֶאֱכַל בְּיַדִּי טְפִיל,

כְּנֶה בְּיַדִּי כְּנֶה,

פְּרַעוֹשׁ בְּיַדִּי פְּרַעוֹשׁ.

אֲנִי אֶשְׁכַּב לִי לִישׁוֹן —

תִּהְיֶה נָא שְׁנַתִּי שְׁלֹוהָ,

אֶקוּם נָא מִמַּטְתִּי

בְּנִתְנוֹר אַחַד, כִּמוֹ פְּרַעוֹשׁ

אִיחָה, אִיחָה, אִיחָה!

את השיר הזה כתב אייגי בלשון גיזעו,
הצ'ובאשית, שבה הוא מוסיף לכתוב — הן
כמשורר והן כמתרגם וכעורך האנתולוגיה
הגדולה של השירה הצ'ובאשית שתורגם גם
ללשונות אחרות. הצ'ובאשיים מונים כמיליון
וחצי בני־אדם והם חיים באזור אוטונומי
שבמרחק כ־400 קילומטרים מיוזרחית
למוסקוה, במקום שבו הולגה נוטה נטיה
חריפה דרומה. שפתם היא שפה אסיאנית
והרוסית תדרה לארצם רק בהדרגה ותוך
התנגדות עזה, כ־200 השנים האחרונות.

דתם האלילית של הצ'ובאשיים שנתמרה
כמעט עד לזמננו וסבו של אייגי מצד אימו

ואני מניח שגם התכוון לזה. לא יכולתי
לגמול לו כגמולו ולפיכך גמלתי לו במטבע
שאוילי נוקק לה יותר: קניתי לו חולצה וזוג
מיכנסיים וזלים בחנות כלבו ברוטרדם.
שהרי את 650 הגילדרים שאותם קיבל מידי
הנהלת הפסטיבל כבר הוציא מזמן ונותר,
ככל עמיתיו, ללא פרוטה.
אחר־כך נכנס ללובי שבמלון והכריז
בגאווה: ז'אקס — כרוסקי (ברודסקי קנה לו
את המלון בעת ביקור באמסטרדם). מיכנ'
סיים — נתן.

כמה נפלא יהיה להיפגש עימו שוב ברצמי
בר הקובץ בברלין. שפן, שבפניו אלי אחר־כך
מטעם הנהלת בית התרבויות" בברלין
והציעו לי לבחור במשוור רוסי שיופיע איתי
בחסות אותו בית תרבויות. היציעתי מייד את
ריין.

דרך אגב גם הסברתי לו, ששמות
המישפחה שלנו זהים. שכן ריין פירושו
באידיש (ובשנינו קל גם בגרמנית): נקי,
טהור. זך. ההבדל הוא רק בזה, שהוא לא נחר
בשמישפחתו, ואילו אני — בעוונות הרבים
— קיצרתי את שמישפחתי הקודם, וכך
יצא בעברית מה שיצא.

מרדע זה אני מרגיש כל כך את הנקודה
היהודית! — ובכן, בדרך כלל לא הייתי
מרגיש אותה כאלו, ואף לא עשיתי זאת
ברשימותי מברית־המועצות.

אלא מאי?
אלא זה שמיי לא נתקלתי ביחס חשדני,
מסויג ואפילו עיניו כל־כך מצד משורר
כלשהו, מה גם קבוצת משוררים, ככנס בינ'
לאומי, כמות זה שנתקלתי בו בימינו הראשוני
נים לכואי לכאן מצד כל החבורה הרוסית
(להוציא ג'ארי אייגי). היתה זו, אם אפשר
לומר כך, חשדנות ממכס ראשון.

עד היום אינני יודע אלי־בכון את פשרה:
האם עדיין חששו כל־כך מן הישראלי־באשר?
הוא־ישראלי? האם חששו היהודים שבחבורה
משאלות בנוגע ליהדותם? האם חששו ש־
יצטרכו להפגין משה שאינם מסוגלים, אינם
רוצים ואולי הם חוששים להפגין? ואולי ציפו
ליהודי מטוב אחר מהם שפגשו בו כאן, ולא
ידעו "כיצד אוכלים" את זה שלפניהם.
על אנטי־שמיות לא ניתן כמובן לדבר.
הרי מרבית המשוררים הרוסיים, כולל יוסף/
יוסיפ ברודסקי, שאף הוא היה כאן, היו
יהודים.

ריין העלה פעם את הסברה, שאחד מאיתנו
(ברודסקי) חייב להיות איש הקיבוץ. כיצד
אפשר אחרת?!

מובן שאמר זאת על דרך ההלצה. אבל
האם היתה זו רק הלצה? הרגלים ישנים קשים
למות, אומרים אנגלים.

מכל מקום, משמעה המהלתה —
שוב לא ניתן היה לעצור בעדה. עמדו הכל
ובדקו כל אפשרות ולבסוף הוחלט, בהסכמת
כמובן, שאני הוא איש הקיבוץ.

מאז לא חלף יום שבו לא עצרה אותי בלה
(רק בשעות הלילה, כמובן) בהשמיעה
לעומתי קיבוץ, כשהיא מצמידה אגב פרץ
צחוק אקרה דימיני לרקותיה.

אוי לבריות שכלאהו אבל, מצד שני,
אשרינו שהיגענו ליום שבו מותר כבר
להשמיעו.

גנארי אייני

אם תרצו זו אנדה

אחרון אחרון חביב. בכוונה שמרתי לסוף
הרשימה את האציל המיוחד שבחבורה
הרוסית, דמות יוצאת־דופן, ילידת האזור
האוטונומי (לא רפובליקה) הצ'ובאשית, איזור
בתחומי מרכז ההולגה.

גנאדי אייגי, יליד 1934 אבל נראה מבוזר
מגילו, הפך לאגדה בברית־המועצות. בארץ
שבה מרבית המשוררים עדיין כותבים במיש'
קל סדרי ובחרוזים, הוא אחד המעטים — בין
בני גילו בוודאי גם היחיד — הכותב חרוזה
חופשית. תלמידים של הפוטוריסטים חלפניי
קוב ומאיאקובסקי (בתקופתו הפוטוריסטית)
אבל גם של הסוריאליסטים הצרפתיים, לא

אחרי שכל איומיו (ברוסית) לא הועילו להניא
את רעיוותו מלהוסיף וללגום — ויצא בזעף
מן המלון.

למחרת ירדו שניהם לארוחת הבוקר,
שלוכי רוע, זוג יונים, כמו לא קרה דבר. הוא
שנאמר: כוחו של ההיננ.

אבל דרישת־שלום חמה לאריה אהרונ',
מתרגם שיריה של אחמדולינה לעברית,
הצליחה בכל זאת להפטיח בין ההיננ אחד
למשנהו, ובוריס, שאותו צילם כנראה אהרונ'
בעת ביקורו במסקוה רווקא בשלחיו תפר'
חות מכאבי־שניניים, הצטרף לברכה בכל לב.

הנקודה היהודית

ועוד לא סיפרתי דבר על אלכסנדר (סשה)
קושניר, משורר יהודי יליד 1936, שעד היום
האחרון, שבו לחץ את ידי לפרידה, סירב
להודות כיהודי ולהחליף עמי ולא גם מילה
אחת. ולא הזכירתי את אלכיס פארשצ'קוב,
יליד קייב 1954, שרק בימים האחרונים
לשהותנו ברוטרדם הודרה כיהודי, סיפר לי
על חייו, וכן ציין את העובדה שהוא שייך
לקבוצת המשוררים המוסקוואים הצעירים
המכונים עצמם בשם "המטאפוריסטים", מל'
שון מטאפורה, השאלה, וכן שהוא עורך מדור
הסיפורת בירחון סובייטי, שילטון הנוער. ה'
מוקדש לספרות, ציור, פופ, אכספרימנטלים
וחשפנות בנוסח הסובייטי (משהו בדומה
לירחון ה־Rolling Stones המערבי), ירחון
המופיע **במיליון, בן, מיליון** —
עוֹתִיקוֹם בְּכָל הַיּוֹדֵשׁ, קודם לכן עסק
פארשצ'קוב בצילום ולכן זכה — זכות־יתר
נדידה בברית־המועצות למי שאינו נחשב
הולך־בתלם — באטסיה קטן לצילום, בנוסף
לדירתי שני החברים שבה הגוררו ובוני
מישפחתו. היום, משנפרד מאשתו, הוא
מתגורר באותו אטלייה ועיר, מאבסט חאלס.
חאראשו.

אפילו לאמריקה כבר התירו לו לצאת
ברצמבר שעבר — בראשונה בחייו — לפי
הזמנת "מעברה" לתרגום של אוניברסיטה
אמריקאית בחוף המערבי. אחר־כך שהה עוד
שישה ימים בניו־יורק, ושם התקשר אליו אלן
גינזבורג, שאותו הכיר עוד במוסקוה, ואירח
אותו במשך ארבעה מתוך אותם ששה ימים.
עד היום לא שכח לו פארשצ'קוב את חסד
אותם ארבעה ימים.

כיוון שפארשצ'קוב תירגם בשעתו את
קדיש של גינזבורג לרוסית, תרגום שפירסמו
נמנע עד היום (גינזבורג סבור בשל "הנקודה
היהודית"), גרם איפוא פסטיבל רוטרדם
לכך ששני "קדישיסטים" (מתרגמי הקדיש
הגינזבורגי) יודמנו לכפיפה אחת רווקא על
ארמת הולנד.

בזמננות אחרת ארחיב את הדיבור ואף
אביא משיריו של ייבגני ריין, האכסטורברט
שבחבורה, רוסי בן רוסיים הקורא/מרקלם
שירה כדרך הרוסיים — אבל בצורה העשויה
לחבק אותו ואת סיגנונו גם על מי שאינו
מורגל בהם. איש רעים להתרועע, שתיין,
אבל במידה, היחיד שהודהה כיהודי כבר ביום
הראשון להיכרותנו. וביום השני עבר הצביע
על עצמו והכריז בקול הבאש העמוק שלו:

From USSR! a great poet from
I — וכשהוא מצביע לעברי:

This — great Jew poet from
Israel

את שירי לא הכיר כמובן וגם עברית
ויידיש לא שמע (כשאר עמיתיו היהודים
כאן), וזלת כמה מילים: משיגע, פואט (גם
ברוסית), גרויס, חולירע (כנראה גם רוסית)
רפון, מן או מ...

וכך, בעזרת האדיבה, חיברתי לו מישפט
פויטי יידי שעליו נהג לחזור בגאווה רבה,
שזו שוב, כל אימת שפגש בני:

**איך גרויסע משיגענע חולירע פואט
פון סובייט אוניון!**
אני כלשוננו:

**אני המשורר החולירע הגדול מברית־
המועצות.**

ביום האחרון לשהותנו כאן הקדיש לי שיר
(ראה תצלום במדור זה) ועליו כתב: ברעות.